

YHDENVERTAINEN JA ESTEETÖN HYVINVOINTIALUE

Invalidiliiton näkemyksiä hyvinvointialuestrategiaan

Suomessa voimassa oleva [YK:n vammaisyleissopimus](#) on osa velvoittavaa lainsäädäntöämme. Sopimuksen läpileikkaavina ja päätöksentekoa myös hyvinvointialueilla ohjaavina teemoina ovat esteettömyys, yhdenvertaisuus ja vammaisten ihmisten osallisuus.

ESTEETTÖMÄT JA SAAVUTETTAVAT PALVELUT TURVATTAVA

Vammaisille ihmisille esteettömyys merkitsee muun muassa fyysistä ympäristöä, jossa on helppo liikkua sekä toimivia tiloja ja palveluja. Saavutettavuus tarkoittaa palveluja ja tuotteita, joita kaikkien on mahdollista käyttää yhdenvertaisesti vammoista tai toimintarajoitteista huolimatta.

Vammaiset ihmiset kuten muutkin alueen asukkaat voivat tarvita monenlaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Siksi niiden esteettömyys ja saavutettavuus on varmistettava. Usein keskeisimpiä vammaisten ihmisten arkea tukevia palveluita ovat vammaispalvelut, kuntoutus ja apuvälinepalvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tulee esimerkiksi varmistaa, että tilat sekä tutkimus- ja hoitolaitteet ovat esteettämiä.

Kaikissa julkisissa tiloissa on huolehdittava esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Vammaiset henkilöt voivat olla myös hyvinvointialueen työntekijöitä, palveluntuottajia tai päätöksentekijöitä, eivät siis vain palvelunkäyttäjiä.

Yhtenäistettäessä kuntien erilaisia palvelu- ja resurssitasoja kattamaan koko hyvinvointialue on varmistettava, että taso on alueen väestön tarpeita vastaava. Yhtenäistämistä ei saa tehdä asiakkaan näkökulmasta heikoimmin toimineen kunnan käytänteiden mukaisesti. Palvelukriteerejä alueella yhtenäistettäessä on aina selvitettävä, miten voidaan parhaiten toteuttaa asiakkaan etu, yksilölliset tarpeet ja palveluiden sujuva jatkuminen.

Hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluita on järjestettävä ja tarjottava yhdenvertaisesti vammaisille ihmisille. Hyvinvointialueen tulee tehdä kuntien ja alueen järjestöjen kanssa tiivistä yhteistyötä vammaisten ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

PALVELUT TOTEUTETTAVA TARPEENMUKAISESTI JA OIKEA-AIKAISESTI EIJINÄ PALVELUKETJUINA

Vammaiset ihmiset ovat usein pitkäaikaisesti, osa jopa elämänmittaisesti riippuvaisia palvelujärjestelmästä ja viranomaispäätöksistä. Tämän vuoksi he ovat kansalaisina myös haavoittuvassa asemassa ja riippuvaisia palvelujärjestelmän toimivuudesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tulee tehdä tiivistä yhteistyötä toimivien palvelukokonaisuuksien varmistamiseksi. Vammaisen ihmisen oma tahto ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon asiakasprosessin kaikissa vaiheissa, myös palvelujen toteuttamistavan valinnassa ja palvelujen toteutumisen seurannassa.

Palvelujen laatua on voitava arvioida yhteistyössä esimerkiksi toiminnan auditoinnin, asiakaspalautteen ja -kyselyjen sekä asiakasraatien perusteella. Palautejärjestelmät tulee toteuttaa siten, että kaikilla eri tavoin vammaisilla asiakkailla on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää niitä.

Itsemääräämisoikeuteen kuuluu vapaus tehdä omat valintansa. Jokaisen on saatava yksilöllisen tarpeensa mukaiset ja oikeat palvelut oikea-aikaisesti. Lähipalveluiden säilyttäminen on vammaisille ihmisille tärkeää.

Esimerkiksi asumispalveluja järjestettäessä tulee ottaa huomioon yleiset asumisen vaatimukset ja asukkaiden perusoikeudet, kuten oikeus valita asuinmuotonsa.

Hyvinvointialueen palvelustrategiassa tulee asettaa selkeät edellytykset ja vaatimukset sille, että esteettömyys toteutuu koko palveluprosessissa, aina tuottajatasolta palvelutuotantoon ja tämän tulee näkyä myös kilpailutuskriteereissä.

VAMMAISASIOIDEN ERITYISOSAAMISKESKUS VARMISTAA OIKEAT PALVELUT

Vammaisten ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut vaativat erityisosaamista. Vammaisten ihmisten palveluiden keskittäminen osaamiskeskuksiin varmistaisi asiantuntemuksen erityispalveluista ja erityistilanteiden yhteensovittamisesta. (Vammaisfoorumi 13.12.2021)

Osaamisen resursseja kohdentamalla ja keskittämällä on osaltaan mahdollista purkaa kertynyttä vammaispalveluvajetta. Yhteistyö ja konsultoinnin keskittäminen vahvistavat asiantuntijuutta ja moniammatillisuutta myös kuntoutuksen ja apuvälinepalveluiden osalta.

Palvelutarpeen tunnistaminen voisi tapahtua sote-keskuksessa, josta ohjataan tarvittaessa hyvinvointialueen vammaisasioiden osaamiskeskukseen. Osaamista voitaisiin jalkauttaa myös lähemmäs asiakasta väestörakenteen ja palvelutarpeen mukaisesti.

Monenlaisia palveluja tarvitsevalle vammaiselle ihmiselle tulee nimetä henkilö, joka koordinoi yksilöllisten palvelujen järjestymistä. Tällä hetkellä palvelut ovat eri organisaatioissa, kuten esim. vammaispalvelut, kuntoutus, apuvälinepalvelut, ja monimutkaisen palveluprosessin koordinointi jää usein vammaisen ihmisen omalle tai hänen läheisensä vastuulle.

VAMMAISTEN IHMISTEN OSALLISUUS VARMISTETTAVA

Osallisuus on toimijuutta omassa elämässä ja sosiaalisesti merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa. Se on oikeutta ilmaista itseään ja tulla kuulluksi. Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikutusmahdollisuuksia sekä omasta hyvinvoinnista huolehtimista.

Vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava siten kuin hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttävät. Vammaisten ihmisten kokemustietoa ja -osaamista tulee hyödyntää. Kaikessa alueen päätöksenteossa on varmistettava, että vammaisilla ihmisillä on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Tämä koskee kaikenikäisiä vammaisia ihmisiä.

Vammaisia ihmisiä tulee hyödyntää kokemusasiantuntijoina, kun hyvinvointialueen palveluita kehitetään. Tarvitaan myös palvelukohtaisia asiakasraateja, jossa palveluiden käyttäjät ovat mukana palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Hyvinvointialueen vammaisneuvostolle on turvattava hyvät toimintaedellytykset, riittävät resurssit sekä vahva vaikuttamisen rooli. Sillä on oltava mahdollisuus tehdä esityksiä aluevaltuustolle sekä puhe- ja läsnäolo-oikeus hyvinvointialueen kaikissa lautakunnissa.

JÄRJESTÖJEN JA YHDISTYSTEN TOIMINTAEDELLYTYKSET VARMISTETTAVA

Hyvinvointialueiden tulee osaltaan huolehtia järjestöjen ja yhdistysten toimintaedellytysten, kuten tilojen ja taloudellisten edellytysten, turvaamisesta. Näin kansalaisjärjestökentän voimavarat niin palvelutuotannossa kuin asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistävän sekä osallisuutta vahvistavan toiminnan järjestäjänä ovat hyödynnettävissä jatkossakin.

Alueilla on tärkeää tunnistaa järjestötyön moninaisuus ennaltaehkäisevistä korjaaviin palveluihin sekä vapaaehtoisminnasta palvelutuotantoon. Lisäksi hyvinvointialueille tarvitaan selkeät rakenteet ja yhdessä sovitut toimintatavat järjestöyhteistyön suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Maakunnalliset järjestöneuvostot tai alueen vastaavat toimielimet tulee kiinnittää yhdessä järjestöjen kanssa sopien osaksi hyvinvointialueen organisaatorakennetta.

Yhdistysten rooli jäsentensä edustajina ja asiakasnäkökulman esiintuojana on tärkeä. Hyvinvointialueella on oleellista tunnistaa myös järjestöissä oleva vahva ammatillinen osaaminen oman kohderyhmänsä kysymyksissä. Järjestöjen ja hyvinvointialueiden vahvaa kumppanuutta ja yhteistyötä tarvitaan alueen asukkaiden hyväksi.